

(Ne)slavné identity

„Stávám se členem SSM, abych svou prací a svým životem přispěl k budování a obraně socialistické vlasti.“

Ano, takový slib jsme mohli slyšet téměř nedávno. „Socialistická vlast“ připravovala svým občanům perné životní okamžiky, které museli řešit buď naprostým podvolením se, či naopak zcela radikálním postojem. Ale co mladí, školou povinní? Škola a s ní spojené vzdělávání byly nástrojem politiky. Vždyť děti si teprve tvoří své názory, jsou snadno ovlivnitelné, a i když svůj názor mají, obvykle si za ním nestojí tak pevně, aby odolaly nějaké silnější moci.

Zamýšlím se nad tím, jak bych v podobné situaci reagovala já osobně. Nebýt členem Socialistického svazu mládeže bylo asi jako dnes nemít Facebook. Jenže Facebook je dobrovolný.

Co to vlastně SSM bylo? Jednoduše řečeno, organizace sdružující mladé lidi, přímo řízená KSČ s cílem posílit vědomí jejich moci a vedoucí k potlačení jakýchkoli svobodomyšlných názorů.

Jak bys ses zachoval ty, čtenáři? Potlačil bys vlastní přesvědčení a vstoupil do SSM, které bylo jen krůček od členství v komunistické straně? Odpovědět není lehké. Pojďme se ale společně vydat za zážitky lidí, kteří svůj postoj dali najevo.

Je ale nasnadě, že s jasným postojem také přichází jasné potrestání...

Rodiče, ani já, jsme se nenechali komunistickým systémem připravit o svobodu vyznání. Ačkoli byly ztížené podmínky, mluvili jsme s lidmi, kteří projevíli zájem o to, čemu věříme. Pamatuji si, že jsme si povídali s jednou paní – ne přímo o víře, ale o běžných věcech. Řekla nám po chvíli, že se omlouvá, ale prý má na plotně jídlo. A tak jsme čekali, čekali..., až nám došlo, že už nepříjde.

Rozhodli jsme se, že půjdeme dál. Za nějakou chvíli okolo nás projela paní na kole. Přímo uháněla. Ale její tvář už jsme znali – byla to ta paní, která nás nechala čekat venku. Tatkově došlo, že jede na nedalekou poštu nás udat. Za vesnicí bylo jediným útočištěm pole, a tak jsme se šli rychle schovat tam. Měla jsem na sobě červenou bundu a bylo nejlepší, abych se schovala za menší keřík, takovou hroudu. Nikdo nevěděl, co se bude dít dál. Zatýkáni bylo naprosto běžné a tuto možnost nikdo nemohl vyloučit. Auto VB čekalo na místě, o kterém předpokládali, že se tam musíme vrátit. Když se ale nikdo nevracel, projeli zpátky. Bylo jediné štěstí, že jsme se schovali. Nikdy na to asi nezapomenu, takové dobrodružství se nestává každý den!

Lenka, 36 let

Po absolvování školy a vojenské základní služby jsem nastoupil do Ústavu pro výzkum motorových vozidel. Mým spolupracovníkem tam byl o čtyři roky starší kolega Vladimír Petránek. Právě po něm jsem nazval fintu, díky níž jsem unikl ze spárů SSM. Vláda Petránek

totiž odmítl zaplatit členské příspěvky do SSM s geniálním odůvodněním, že jakožto 30letý je již pro tuto organizaci mladých příliš starý a jakožto takový „přestárlý“ člen své členství v této organizaci legálně končí.

Odkázal nás na stanovy, které samozřejmě nikdo z nás ostatních členů nikdy pořádně nečetl. Tam byl opravdu věk členů omezen na hranici 30 let. Její představitelé byli věkem starší a to jim umožňoval dovětek o jakémsi dobrovolném členství. Tahle finta se mi moc líbila a použil jsem ji posléze, když jsem dovršil svých 30 let. Pokud je mi známo, Petránkovu fintu pak použilo i několik mých dalších kolegů.

Petr, 58 let

První dva roky na učilišti jsem bydlel na internátu a všechno šlo celkem dobře. Ředitel jednou vyhlásil, že pokud se někdo nepřihlásí do SSM, bude mít problémy, a tak jsem se přihlásil. Nicméně jsem nebyl aktivní, takže rozhodli o mém vyloučení. Jindy mi kamarád chtěl z legrace natrhnout sedmnáctý list, ale já byl rychlejší. Pak ho kvůli tomu odvezli a zavřeli na jeden den.

Ve třetím ročníku začal můj zájem o víru. Vzpomínám si, jak mě o branné výchově učitel přesvědčoval, že vzít zbraň a vystřelit si není vlastně nic špatného. Já byl ale rozhodnut, že ji do ruky nevezmu. Jeho nátlak trval celou hodinu – před spolužáky urážel víru, snažil se mi dát zbraň do ruky... Ve škole se samozřejmě rozneslo, o co se zajímám. Jeden mistr si mě zavolal před spolužáky a ptal se, kde je Bůh – ale cílem bylo mě samozřejmě zesměšnit.

Všechno došlo tak daleko, že se před zkouškami sešla rada učitelů, kde se debatovalo, zda mě mají pustit ke zkoušce, či vyhodit. Zastal se mě jen jediný, letitý učitel Balada, sám v šedesátých letech perzekuovaný. Když mi to pak vyprávěl, uvedl, že probírali, koho nepřipustí ke zkoušce – nikoho, kdo nosí křížek a kdo má dlouhé vlasy.

Revoluci jsem neočekával, ale když přišla, těšil jsem se na svobodné poslouchání hudby, filmů. Každopádně se dá říct, že to byla taková prvotní naivita.

Miroslav, 41 let

Byla jsem tak trochu pražské dítě. Některé děti ve škole nosily věci z tuzexu – sice to vzbuzovalo zájem, ale nikdo za to nebyl šikanován. Rodiče poslouchali Svobodnou Evropu a už od dětství si nesou odpor nejen ke komunismu, ale k politice jako takové.

Z takového prostředí jsem se musela přestěhovat o sto kilometrů dál, kde byl komunista snad každý. V nové škole byla agitační úspěšnost učitelů stoprocentní. Všichni v SSM. A já, jediná žákyně na škole, nebyla, což kazilo těch čistých sto procent. Učitelé se mě snažili do SSM dostat, a tak mě zvali na různé akce. Jejich nápor byl takový, že jsem si už začala říkat – vždyť to vlastně není nic špatného. Jsem ale už odmala rebel, a tak jsem na poslední chvíli řekla ne.

Vzpomínám si, že v době konání povinné schůze jsem stála na jindy plně zastávce úplně sama a nastupovala do vylidněného autobusu. Spolužáci mi záviděli, že můžu jet domů, zatímco oni seděli několik hodin na schůzi.

Když to shrnu, důvodů pro nenávisť ke mně bylo mnoho.

Nenávist matikářky dosáhla takového bodu, že přesvědčovala mamku o mé neschopnosti zvládnout střední školu – vysvědčení na to prý nemám (měla jsem dvě dvojky) a také ani schopnosti. Nejenže jsem udělala přijímačky, ale dokonce mě přijali bez protekce – což dodnes nechápu. Celou školou se nesly informace, že mám určité známosti na vyšších místech, jinak to není možné. Za celou dobu mě nikdo nepřesvědčil, že je dobré být součástí čehokoliv, co je spojené s komunistickou stranou.

Ke konci bylo cítit, že se atmosféra uvolňuje – věci, které dřív neprocházely, procházet začaly. V době převratu jsem chodila na střední školu a bylo zvláštní, že učitelé bijící se hrdě v prsa na svou komunistickou čest dokázali během týdne docela změnit image.

Petra, 39 let

Své víry jsem se nechtěla vzdát ani v době zákazu. Na jaře roku 1988, to mi bylo sedmnáct let, jsme s kamarádkou – stejně věřící – byly v nedaleké vesnici na kolech, když blízko nás projíždělo auto VB. Ještě jsme si dělaly legraci, že jedou pro nás. O to větší šok byl, když opravdu zastavili, zadrželi nás a odvezli k výsledku. Někdo nás udal. Já u sebe neměla občanský průkaz, a tak měli v rukou důvod, proč nás držet až do večera. Celé to trvalo určitě dobrých šest hodin. Zajímalo je, co jsem ten den dělala, proč jsme byli ve vesnici... Přinutili mě vysypat celý batoh, až jsem se téměř cítila jako zločinec. Snažili se mě přesvědčit, abych sledovala, kdo s kým se z mých věřících přátel baví, a pak jim o tom podala informace. „Není můj styl nahlížet do života cizích lidí,“ zněla moje odpověď. Kéž by to byl konec! Vzpomínám si, že jednou přijeli darovat hodinky těm, kteří měli ve třídě nejlepší prospěch. V té době mě škola opravdu moc bavila, a tak všichni čekali, že je darují mně.

Nic takového se ale nekonalo – nebyla jsem v SSM – a hodinky dostala jiná žákyně. Mně na tom nezáleželo, ale ostatní si mysleli, že to je nespravedlivé. Bylo to však jen odrazem celé situace – pomyšlení na vyšší vzdělání či jiné výhody byly tabu.

Krátce po výsledku mě navštívil agent StB. Myslím, že se jmenoval Horáček. Nabídl mi spolupráci – pokud budu udávat lidi z mé víry, nebude problémem dostat se na vysokou školu, dokonce mi slíbil i byt! Nejdříve to šlo po dobrém. V červnu roku 1989 mi bylo osmnáct let a pracovala jsem v silně komunisticky obsazeném podniku. Pamatuji se, že většina lidí z podniku odcházela domů a on na mě čekal u auta s pugetem červených květin. Opět slib bytu, vyššího vzdělání. „Co by tomu řekla vaše manželka, kdyby viděla, jak mi dáváte květiny?“ odvětila jsem mu a na to argument neměl. Odmítla jsem ho a květiny si odvezl domů. Pak už fáze „po dobrém“ skončila. Začalo neustálé zvaní rozhlasem do kanceláře podniku, posílali mě na horší práce... Ale ať na mě šli jakkoli, nikudy pro ně cesta skrze mne nevedla a to bylo pro pana Horáčka frustrující. Rodiče byli tak vystresovaní, že už jsem jim ani kolikrát neřekla, že mě zase obtěžoval.

Revoluce ovšem neznamenal konec. V práci na mě byl vyvíjen neustálý nátlak – jako na jedinou věřící –, ale promlouvalo se do duše všem těm, kteří sympatizovali s revolucí. Ačkoli jsem nikdy s ničím nesouhlasila, StB pro mě měla vymyšleno krycí jméno!

Téměř dvouroční přesvědčování StB ke spolupráci ve mně zanechalo hořké vzpomínky, ke kterým se jen nerada vracím. Člověk prožíval krušné okamžiky, ale i přesto nemohu zapomenout na chvíle, kdy jsme k sobě měli všichni strašně blízko. S klidným srdcem mohu říct, že jsme byli jako jedna rodina.

Helena, 42 let

Jaké jsou tvé pocity teď?

Dokážeš si představit být v kůži Heleny a zažívat ke sklonku dospívání neustálé výzvy StB a jejich přemlouvání ke spolupráci? Nebo na místě Lenky, která se musela dokonce schovat v poli, aby ji a její rodiče nezatkli? Ne, nejsou to příběhy slavných hrdinů. Nejsou to ani bulvární celebrity. Jsou to mladí lidé, kteří se nevzdávali, bojovali, ale především – nenechali si vzít vlastní identitu. A na konec, nespočívá snad hodnota každého člověka v tom, kým je?



Petra – koncert v základní umělecké škole, rok 1984



Petra – závěrečná fotografie z 8. třídy – přední řada, první zleva v bílých šatech, rok 1988



Petra se strýcem, který se v roce 1968 odstěhoval do Kanady